

Enkebaronessen på Skovsbo plantede fire kristtorne, hvor der var set spøgelse, og det hjalp (3). Kristtornen var blandt de ting, der skulle afbrændes mod uheld hos kvæget (1658; 4).

Juleaften måtte man kysse alle piger, som kom ind under den kristtornkvist, der var stukket i loftet (5), sml. mistelten s. 331.

LITTERATUR: (1) 885 23,1947,193f; (2) 357 1906, 18; 944b 220; 885 19,1943,67; (3) 941g 173; (4) 83 215; (5) 488g 3,91.

POESI

Du kristtjørn med de røde bær! · Hans sjæl du måtte flænge. · Derfor blev du i vassen sat · imellem »judaspeng«. · · Dit bær sprang ud langfredag nat · af en uskyldig pande —. · Du så hans blod på smertens træ, · dit bær fik bitre kærner *Harald H. Lund* (1). Vi ser dem år for år, de runde røde · og solskinsblanke bær på tornet gren. · De er for os det første julemøde, · når tidligt mørke skjuler træ og sten *Hans Storm* (2).

LITTERATUR: (1) 561d 18; (2) 863b 68.

Buksbom, *Buxus sempervirens*

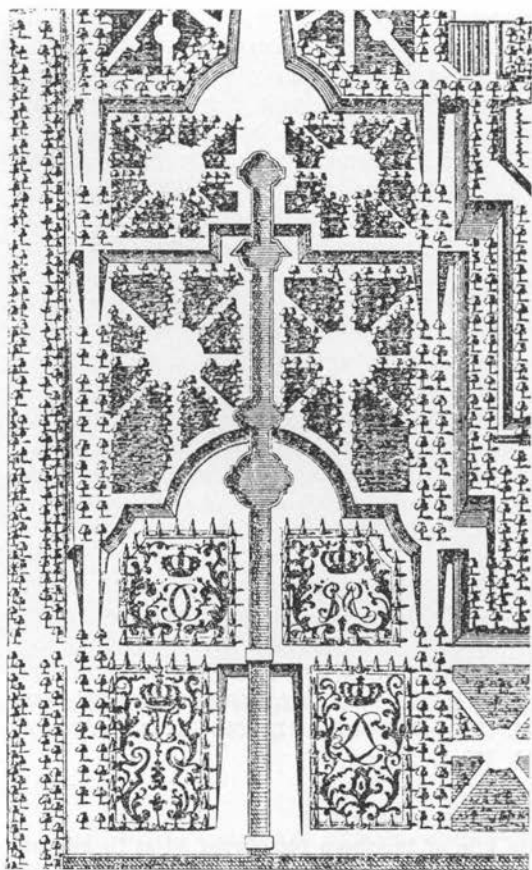
Stedsegrøn busk eller lille træ med læderagtige, ovale eller runde blade; hjemmehørende i Syd-europa og Orienten, dyrket i middelalderen og fra o. 1650 omtalt som plantet i mange danske haver og på kirkegårde som klippet hæk, indfatning af bede, grupper etc., sjældnere fritstående (1).

Buksbom 1510ff (bussbom) af det botaniske slægtsnavn og plattysk bom = træ (2).

LITTERATUR: (1) 81 1647,5,15,59f; 697 1648,34; 398 1806,842; (2) 689 1,232.

PLANTNING; TIL DEKORATION

Buksbom blev i mange nordsjællandske haver i en ganske lav form plantet som kant om bede, enten klippet eller ikke klippet, andre typer voksede op til træer. Nye planter fik man ved at bøje grene ned og dække dem med jord, så de slog rod; en stor og meterbred buksbomhæk var de gamle havers fornemste pryd (1). Nogle af Frederiksborg slotshavens buksbom-hække er plantet o. 1720–30 samtidig med havens linde; de blev oprindelig klippet ca. 10 × 10 cm, nu holdes de i ca. 175 cm høje, 150 til 700 cm brede hække (2). Et meget stort, over tre meter

Haveanlæg med buksbom-beplantning. Udsnit af Laurids de Thuras kort over Frederiksborg park, 1749.

højt og fritstående eksemplar i have i Asbo mellem Kolding og Ribe leverede materiale til mange brude- og gravkranse (1893; 3); på Ulsnæs kirkegård ved Slien står Tysklands største buksbom, som er 200–300 år gammel og hvert år besøges af mange turister (4). – I Tesdorf (Holsten) var en gårds skæbne afhængig af, om en buksbom levede eller visnede (4b).

Når der i Hollænderbyen på Amager blev redet fastelavn, var hestene pyntet med buksbom (o. 1850; 5), »sømænd« med fastelavnsskoste af buksbom fulgte en båd på slæde eller hjul gennem København (6). Majdags aften 30/4 gik byens karle og drenge omkring, sang majvisen ved gårde og huse og stak hvert sted en tot buksbom op i tagskægget over døren, mens den gamle blev taget ned (Sallinge Fyn, Avernakø: 7).

Unge piger pyntede kirken til bryllup med

blomster og buksbom (Strynø; 8), om anvendelsen til brudekranse, se ovenfor.

Ved begravelser blev brugt hjemmelavede kranser af buksbom, som man fæstede på sortmalede trætors, således at kransene kom til at stå opret, i kransen var aldrig blomster, men ofte udklippede papirssløjfer (NSjælland; 9).

»I gamle dage var buksbom sørgeløvet ved begravelser«, senere brugte man gran (Sundeved; 10). Gravkransen af buksbom var dekoreret med snebær, gravstederne indhegnet med buksbomhække (Bornholm o. 1880; 11), på Falster smykkede man barnekisten indvendig med roser og buksbom (12). Det var og er almindeligt at strø buksbomkviste på vejen, hvor ligkiste skal passere; den måtte kun bæres, hvor de lå (Ølsemagle; 13), ligeledes at beklæde gravens sider med buksbom og plante den som lav hæk på gravstedet.

LITTERATUR: (1) 941 67 jf. 132; 941f 99f; (2) 914 1,180; 107 1968; (3) 239 1893, 40; (4) 65 7/7 1958; (4b) 357 18; (5) 1012 1925,48; (6) 180 321f; (7) 278 9,1936,153f; 161 1906/23:1072; (8) 339 284; (9) 941b 150f; 941e 103f; 941 67 jf. 760 281; 488q 64; (11) 449 1944,31; (12) 308b 38; (13) 161 1906/23: 222.

VEDETS ANVENDELSE

En kile af buksbom blev brugt til at flække podestammer med (1647; 1). Under Københavns belejring 1659 og når det skortede på ris og lyng, lavede man fejkekoste af buksbom (2).

Veddet er anvendt til blæseinstrumenter, af drejere og snedkere til bl.a. skakspil, futteraler, træsnit, kamme; savspånerne bruges til at strø på blæk for at tørre det (o. 1800; 3); veddet benyttes af xylografer, instrumentmagere, kammagere og møbelsnedkere til indlagte arbejder (o. 1880; 4), i nutiden til billedskærerarbejder, drejerarbejder (f.eks. skakbrikker), træblæseinstrumenter, målestokke, videnskabelige instru-

menter, under 2. verdenskrig til trækamme, siden især til tommestokke (5); buksbom til forarbejdning importeres. – Ordet bøsse (jagt-, balsambøsse) kommer af buxus.

Når buksbom dufter særlig stærkt, bliver det regnvejrr (Jylland; 6).

LITTERATUR: (1) 81 114; (2) 815 1,1874,116; (3) 739 1,1796,674f; (4) 510 1,1877,337; (5) 304 412; 65 10/9 1943; 455 6/2 1960; (6) 107 1950.

LÆGEDOM

Farmakopeen 1772 anfører veddet. Et vandafkog af planten drukket om aftenen er mensesdrivende (1), man har lagt bladene på tandkødet for tandpine (2). En olie destilleret af veddet anvendes mod hæmoroïder, tandpine og krampe, indvortes mod epilepsi (1796; 3).

Heste med indvoldsorm skal have bladene i foderet (o. 1800), buksbomolie er bestanddel af badevand til vrinsk hingsts betændte penis (begyndelsen af 1800-t); forsøg på Veterinærskolen o. 1800 viste, at ekstrakt af planten udrev koens efterbyrd (4). Buksbom er giftig for køer (1805; 5), man har iagttaget forgiftningstilfælde hos svin (6).

LITTERATUR: (1) 488o 204; 328f 2,70; (2) 665f 8,51; 82 78; (3) 739 1,674f; (4) 739 1,674f; 83 74, 115; (5) 675 6, 232f; (6) 572 33,1931,167.

POESI

Buksbomhækkens massive · slyngede ornament, · klippet i stiv guirlande · ligger om bedene spændt *Aage Hoffmeyer* (1), mens skygger skifter med grønne skær · i buksbomhegnede gange *Hans Hartvig Seedorff* (2). Kun kirkegården ler · med grimme granit- og marmortandstumper · i en rådden mund af falmet buksbom *Hans Bjerregaard* (3).

LITTERATUR: (1) 388b 1g; (2) 821g 65; (3) 76 17.

